XII. FIATAL MŰSZAKIAK TUDOMÁNYOS ÜLÉSSZAKA

Kolozsvár, 2007. március 16–17.

VÍZKÉSZLET-GAZDÁLKODÁS VÉDETT TERÜLETEKEN

Horoszné Gulyás Margit

Abstract

Due to changes in climate, land use and regional policies, new spatial and water resource integrated management strategies are needed. The aim of WAREMA is to develop participatory river basin planning procedures based on stakeholder networks to contribute to implementation of the Water Framework Directive. New strategies tailored to river basins including large protected areas (e.g. Ramsar sites, Biosphere Reserves) will be addressed in 4 pilot projects. By means of private-public partnerships, context analyses, action plans and spatial planning concepts, the involved parties will gain a common vision on the priorities for nature and landscape protection, cultural heritage preservation, socio-economic development and water resource management – all of them seen in an integrated perspective – with the ultimate aim to achieve genuinely sustainable regional development based on preservation, enhancement and efficient use of the local resources.

Összefoglalás

Az elmúlt évtizedekben nemcsak a klímaváltozást tapasztalhattuk meg, de jelentős változásnak lehetünk tanúi a földhasználat és a regionális politika terén is, melyek következményeként újfajta, komplex vízgazdálkodási stratégia kialakítására van szükség. A WAREMA program célja pontosan egy ilyen, új vízgazdálkodás kialakítása, mely segít az úgynevezett Víz keretirányelv (2000/60/EK) megvalósításában, miszerint 2015-re az összes európai tó, vízfolyás vízminőségét „jó állapotba” kell hozni. A projekt ezt úgy szeretné elérni, hogy egy-egy kiválasztott vízgyűjtő területre összpontosít, s az újfajta vízgazdálkodási terv kialakításába bevonja nemcsak a környék lakóit, de a vízgyűjtő területen működő ipari, mezőgazdasági vállalkozásokat is. A programban négy kísérleti vízgyűjtő területet választottak ki, melyek nagy kiterjedésű természetvédelmi területeket is magukba foglalnak (például a Ramsari Egyezményben megjelölt védett területek, bioszféra rezervátumok), s ezekre dolgozzák ki a résztvevők a saját vízgazdálkodási terveiket. Mindehhez természetesen nemcsak a magán, de a közsféra bevonására, térbeli tervezésekre, akciótervekre és persze sok-sok beszélgetésre, találkozóra van szükség, melyek alapján a résztvevők képet kaphatnak a természet- és tájképvédelem, a kulturális örökségvédelem és a vízkészlet-gazdálkodás kiemelt feladatairól. A végső cél tehát egy olyan, hiteles és fenntartható régiós fejlesztés megvalósítása, mely a helyi közösség erejében, problémamegoldó képességében gyökerezik.

1. Bevezetés

Bolygónkon a víz az élet egyik alapeleme. Ez az értékes természeti kincs nemcsak az ember pusztá létének, hanem minden gazdasági tevékenységének is előfeltétele, mégis világszerte számos területen okoz gondot a vízkészletek korlátozott volta.

Európa vízellátottsága a világ számos területéhez képest kedvező, a kontinens általános vízhiánytól nem szenved és rendkívüli vízproblémák, mint aszályok és árvizek is ritkábban jelentkeznek, mint a többi a kontinensen. A kérdés közelebbi vizsgálata azonban jelzi, hogy Európa vizeinek minősége távolról sem tekinthető kielégítőnek.

A vízkészletekkel szemben jelentkező számos és egyre növekvő igény miatt ezek csak hatékony jogi szabályozással őrizhetők meg a jövő nemzedékek számára.

2. Víz Keretirányelv

Az Európai Közösségek vízpolitikájának újragondolása már az 1980-as évek végén megkezdődött. Jóllehet a kontinens vízellátottsága a világ számos más részéhez képest kedvező, Európa vizeinek minősége távolról sem kielégítő. Bár korábban is történt előrelépés a jogi szabályozás terén, az 1988-ban, Frankfurtban tartott miniszteri szeminárium következtetései rávilágítottak az ökológiai minőséget lefedő közösségi joganyag szükségességére. A következő lökést a Hágában, 1991-ben a felszín alatti vizekről tartott miniszteri szeminárium hozta. Ennek során kinyilvánították, hogy cselekvésre van szükség a felszín alatti vizek hosszú távú minőségi és mennyiségi leromlásának elkerüléséhez, és szükségesnek tartottak egy 2000-ig végrehajtandó cselekvési programot az édesvíz-készletekkel történő fenntartható gazdálkodás és azok védelmének céljából¹. Az Európai Tanács 1995. december 18-án elfogadott következtetései többek között egy új keret-jellegű irányelv felvázolását kívánták meg a fenntartható vízvédelmi politika alapelveinek meghatározására és az Európai Bizottságot egy olyan javaslat kidolgozására kérték fel, mely összhangban áll az állampolgárok, a civil szervezetek és más érdekelt intézmények vízzel kapcsolatos elvárásaival is. A folyamat fontos állomása volt az 1996-os brüsszeli Víz Konferencia, melyen az EU intézményein és a tagországok képviselőin kívül számos úgynevezett „érdekelt”, azaz civil szervezetek, az ipar és a mezőgazdaság szereplői, fogyasztók és környezetvédők képviselői vettek részt. A konferencia ajánlásait elfogadva a Bizottság megkezdte az EU vizes szabályozásának átalakítását.

A Víz Keretirányelv (VKI) minden vizet védelem alá helyez azzal a kinyilvánított céllal, hogy Európában 2015-re fenntartható vízhasználat mellett minden víz feleljen meg a „jó állapot” követelményeinek. A cél eléréséhez szükséges jogi háttér kidolgozásában több száz, az ipar, a mezőgazdaság, a környezet- és fogyasztóvédelem területéről, valamint helyi és országos hatóságoktól meghívott szakértő vett részt. Bevonásuk lényeges, mert a tevékenységek széles köre vízhasználattal jár, ezért ők a legilletékesebbek arra, hogy álláspontjukat kifejeítsék egy olyan politika kialakítása során, amely mindnyájunkat egyaránt érint. Így alakult ki az a széleskörű megállapodás, amely rögzíti a VKI célkitűzéseit, rendelkezéseit, és határidőkhöz köti azok megvalósulását. Ez a megállapodás 2000. december 22-én emelkedett hatályba. Az Irányelv megköveteli az érintett országok együttműködését és fokozott részvételre ösztönzi az állampolgárokat, a nem-kormányzati szervezeteket és a különféle szintű hatóságokat, elősegítve ezzel a szoros ütemterv tartását.

A VKI előírása vízgyűjtő gazdálkodási terv készítését írja elő. Ezek a tervek egyes vízgyűjtőkre készülnek és valósulnak meg, vagyis azokra a természetes geológiai és hidrológiai egységekre, amelyekben a felvízi és alvízi érdekek, a helyi, regionális, országos hatóságok, valamint az érintettek találkoznak.

A Víz Keretirányelv egyik nagyon lényeges előírása az, hogy a társadalmat a folyamat kezdetétől a végéig be kell vonni a vízgyűjtő gazdálkodási tervek készítésébe és a tervek megvalósításának

¹ Gayer J. (szerk): Európai összefogás a vizek jó állapotáért. Budapest, 2005, 102 pp.

ellenőrzésébe is. A társadalom elé nem lehet kiállni azzal, hogy a vízgyűjtő gazdálkodási tervek csak a költséges vízvédelmi intézkedésekkel foglalkoznak. A hazai irányelvek alapján az elmúlt években készült vízgyűjtő gazdálkodási tervek társadalmi vitái is azt mutatták, hogy a társadalom képviselői a tervekben a számukra legégetőbb vízgazdálkodási problémák (árvízvédelem, belvízvédelem, öntözés, vízparti szabadidő eltöltés, víztáj-védelem stb.) megoldására tervezett intézkedéseket keresték, és csak ezekkel együtt fogadták el a vízi- környezeti károk elhárítására/megelőzésére tervezett intézkedéseket.

3. A WAREMA projekt

Hogyan tud ebbe egy projekt bekapcsolódni? A VKI előírásainak megfelelően a társadalom, az érintett szereplők részvételének előmozdítása a fő cél.

A projekt 2006.06.01 – 2008.05.05 közötti időtartamot ölel fel, ami azért is előnyös, mert így a hazai hatósági munka elősegítésére szolgál a társadalom bevonásának tekintetében.

Az együttműködésben négy Európai Unió tagállam vesz részt; mint vezető partner Olaszország egy, Görögország kettő, míg Csehország egy szervezettel kapcsolódott be a munkába. Magyarország két intézménnyel képviselteti magát; a Nyugat-Magyarországi Egyetem Geoinformatikai Karral és a Fejér Megyei Agrárkamarával.

A javaslatok kidolgozásához minden egyes partnernél egy teszterület került kijelölésre, melyen keresztül a vízgazdálkodást elemezni kell. Magyarország esetében a Velencei-tóra esett a választás. A vizsgálat kapcsán ki kell térni arra, hogy a helyi érintettekkel együttműködve hogyan lehetne egy olyan vízgazdálkodást létrehozni, mely beépíthető a védett területek (pl. Ramsar, Natura 2000, NVT Érzékeny Természeti Területek Programja) és a VKI rendszerébe.

A projekt főbb célkitűzései:

- olyan regionális szintű fejlesztés megvalósítása, mely a helyi közösség erejének a hatékony felhasználására és annak erősítésére, védelmére épül;
- a természeti erőforrások, különösen a vízfogyasztás- és használat olyan jellegű átalakítása, melynek segítségével utódaink számára is megőrizhetjük ezt a páratlan és létfontosságú természeti kincset. Ezt a vízgyűjtő terület használatának komplex, integrált „újraértelmezésével” lehet elérni;
- a védett területeken és az azok környékén élőket ráébreszteni arra, hogy ezek a természetvédelmi területek jelentik a fenntartható fejlődés zálogát, a természeti kincsek „átörökítését” utódaink számára;
- a vízgazdálkodási- és területfejlesztési szervezetek részvételének illetve együttműködésének ösztönzése.

4. Mintaterület Magyarországon

A Velencei-tó a Velencei-hegység lábánál egy tektonikus törésben helyezkedik el. Vízgyűjtője a Vértes-hegység délkeleti lejtői, a Mezőföld északi része és a Velencei-hegység között terül el. Területe 602,4 km², átlagos mélysége 1,6 méter. A tómeder 10-12 ezer évvel ezelőtt alakulhatott ki, így

geológiai értelemben fiatalnak tekinthető. A tó vízrendszere három fő részből áll: a Császár-vízből, a Vereb-Pázmándi-vízből és a közvetlenül a vízgyűjtőbe érkező vizekből.

A Velence-Dinnyés rész Ramsari terület, mely két részre osztható: egyfelől a Velencei-tó egy kis része tartozik ide, másfelől a Dinnyés melletti vízenyős terület. Botanikai szempontból is érdekes terület: számos védett növény és állat él a területen. A madárrezervátum jelentős telelő és pihenőhely egyben.

A Velencei-tó vízgyűjtője több problémával küzd egyszerre: illegális hulladéklerakás, talajdegradáció, vízszintváltozás, intenzív mezőgazdálkodás növényvédő szerek alkalmazásával, a vadállatok populációinak túlnépesedése, a madarak megzavarása a vadászat és betakarítási munkák által, a turizmus koncentrálódása a vízgyűjtő alsó részére és a tó intenzív turisztikai használata.

A projekt a döntéshozók kezébe olyan eszközöket ad, amelyek elősegítik a vízminőség javítását, és a Víz Keretirányelvnek megfelelően az érzékeny területek védelmét.

5. Összefoglalás

A Velencei-tó és vízgyűjtője rendkívül jó mintaterületet jelent a projekt feladatához. A sokszínű tájhasználat és az egyes érdekeltek, érintettek vízgazdálkodáshoz való eltérő hozzáállása igen jó kiindulópont. A területileg illetékes vízügyi igazgatóság feladataihoz is illeszkedő projekt alapját jelentő társadalmi részvétel valószínűleg igen érdekes megoldásokhoz vezet, aminek végső eredménye reményeink szerint egy, a hatóságok munkáját is elősegítő és támogató tervezési koncepció létrehozása, ami előmozdíthatja a fenntartható vízgazdálkodás létrejöttét és megvalósítását a vízgyűjtő területen. Mint tudjuk, a víz élet és élünk is vele, de úgy, hogy a jövőbeli nemzedék számára is jó minőségű és kellő mennyiségű legyen. Ehhez azonban nem elég az egyes személyek pozitív hozzáállása, hanem széles körű együttműködésre van szükség, ezt az együttműködést segíti elő a WAREMA projekt.

Irodalom

[1] Gayer J. (szerk): Európai összefoglalás a vizek jó állapotáért. Budapest, 2005, 102 pp.

[2] Víz Keretirányelv: Fogjunk hozzá. Európai Bizottság, Luxemburg: Az Európai Közösségek Hivatalos Kiadványainak Irodája, 2002, 12 pp.

[3] www.euvki.hu

Horoszné Gulyás Margit, tanársegéd

Munkahely: Nyugat-Magyarországi Egyetem, Geoinformatikai Kar, Földrendezői Tanszék

Cím: 8000, Magyarország, Székesfehérvár, Pirosalma utca, 1-3.

Telefon: +36-22-516-538

Fax: +36-22-516-521

E-mail: hm@geo.info.hu